

گزارش راهبردی

واکاوی ابعاد پدیده روزه خواری در ماه مبارک رمضان

توکل

گزارش راهبردی

واکاوی ابعاد پدیده
روزه خواری در
ماه مبارک رمضان

عنوان

کاری از: مرکز مطالعات راهبردی تربیت اسلامی

تهیه کننده: معاونت پژوهش و نشر

نوبت چاپ: اول

تاریخ چاپ: اسفند ۱۳۹۴

طراحی جلد: قاسم رستم پور

صفحه آرایشی: مجید انجیرانی

ویرایش ادبی: محسن احمدی

آدرس: تهران، بزرگراه شهید باقری، بزرگراه رسالت شرق، خیابان رشید،

خیابان نوکار (۱۵۴)، خیابان شهیدان صادقی ۱۱۳، پلاک ۱۱۲

کدپستی: ۱۶۵۱۶۷۴۱۱۱

تلفن: ۷۶۷۰۲۴۴۵ - ۷۶۷۰۲۴۵۹

نمبر: ۷۶۷۰۲۴۶۱

سامانه پیامکی: ۵۰۰۲۹۱۹۱۸

تارنما: <http://tarbiateslami.com>

پست الکترونیکی: research@tarbiateslami.com

حق چاپ برای مرکز محفوظ است.

پیشگفتار

مرکز مطالعات راهبردی تربیت اسلامی به عنوان یک نهاد تربیتی پیشرو، پیش‌برنده و الگو، بخشی از اتاق فکر تربیت اسلامی کشور است که با رویکرد تولید اندیشه و الگوسازی و با اولویت شجره طیبه صالحین فعالیت می‌کند و بر آن است تا با جذب افراد متعهد (مؤمن جهادی) و متخصص (دانشگاهی و حوزوی) و توانمندسازی و به‌کارگیری مؤثر ایشان در حوزه‌های مختلف تربیت اسلامی و ایجاد منظومه‌ای متشکل از مجموعه‌های متنوع آموزشی، پژوهشی و الگوسازی، نقش بسزایی را در تحقق آرمان‌های بلند انقلاب اسلامی ایفا نموده و به بازوی فکری نظام مقدس جمهوری اسلامی در حوزه تربیت نیروی تراز انقلاب اسلامی تبدیل گردد.

پژوهش پیش‌رو تلاشی است در راستای تحقق اهداف این مرکز، که با همکاری پژوهشگران و صاحب‌نظران و در راستای نقشه علمی مرکز آماده و تولید شده است، از این رو مدیریت پژوهش و نشر نیز می‌کوشد تا با پشتیبانی و حمایت از پژوهشگران و فعالان حیطه‌های مرتبط در مسیر رفع نیازهای پژوهشی و کاربردی انقلابی اسلامی گام بردارد.

معاونت پژوهش و نشر
مرکز مطالعات راهبردی تربیت اسلامی

فهرست

۹	چکیده
۱۱	مقدمه
۱۲	حکم روزه خواری در ملأعام
۱۳	احادیث مربوط به روزه خواری در ملأعام
۱۳	تظاهر به روزه خواری به چه معنایی است؟
۱۴	اشکال گوناگون روزه خواری
۱۴	- استفاده شخصی مصرف مواد غذایی در ملأعام
۱۵	- روزه خواری در اماکن مسافرپذیر
۱۵	- سرو غذا در رستوران‌ها و مراکز توزیع غذا
۱۵	- سیگار کشیدن در معابر و اماکن عمومی
۱۶	- روزه خواری در خودرو
۱۶	- آب‌سردکن‌های عمومی
۱۶	- شناکردن در استخر و دریا
۱۶	- روزه خواری افراد غیرمسلمان و یا ادعای غیرمسلمان بودن
۱۷	اجرای حد روزه خواری
۱۸	آیا برخورد با روزه‌خواران قانونی است؟
۱۸	الف. موافقان قانونی بودن برخورد با روزه‌خواران
۱۹	ب. مخالفان قانونی بودن برخورد با روزه‌خواران
۱۹	مواجهه جریان‌های سیاسی و فرهنگی با روزه خواری
۲۰	جنگ نرم رسانه‌ای در زمینه روزه خواری
۲۲	کمپین تظاهر به روزه خواری در ماه رمضان
۲۳	نقش مردم در برخورد با پدیده روزه خواری
۲۴	روزه خواری توسط شخصیت‌های شناخته شده و محبوب
۲۵	روزه خواری به عنوان عمل غیرانسانی
۲۶	روزه خواری در دیگر کشورهای مسلمان
۲۷	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۷	راهکارها

چکیده

روزه‌خواری بدون عذر شرعی در منابع دینی جزء بزرگ‌ترین گناهان محسوب شده و مجازات سنگینی نیز برای انجام آن در ملأعام در نظر گرفته شده است. در مورد حد شرعی روزه‌خواری میان فقها اتفاق نظر وجود دارد، اما در زمینه قانونی ابهامات جدی‌ای مطرح شده است. در واقع تمامی علما معتقد هستند که مجازات روزه‌خواری برای دفعه اول و دوم ۲۵ تازیانه بوده و حکم آن برای مرتبه سوم، قتل است. در واقع ارتکاب عمل به صورت علنی و در انظار عمومی به معنای آن نیست که کسی شاهد عمل بوده باشد، بلکه قابلیت عمل برای این‌که در معرض دید دیگران قرار بگیرد، کافی است. البته بحث‌های مفصلی درباره قانونی بودن یا نبودن برخورد با روزه‌خواری در ملأعام در فضای رسانه‌ای شکل گرفته که در این میان، دو گروه موافق و مخالف قانونی بودن برخورد با روزه‌خواران بر اساس ماده ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی شکل گرفته است.

در سال‌های اخیر انواع و اشکال گوناگونی از روزه‌خواری در جامعه شایع شده است که از جمله آن‌ها، استفاده شخصی مصرف مواد غذایی در ملأعام، روزه‌خواری در اماکن مسافریذیر، سرو غذا در رستوران‌ها و مراکز توزیع غذا، سیگار کشیدن در معابر و اماکن عمومی، روزه‌خواری در خودرو و آب‌سردکن‌های عمومی، شناکردن در استخر و دریا، روزه‌خواری افراد غیرمسلمان و یا ادعای غیرمسلمان بودن می‌باشد.

هرچند که اجرای حدود الهی نقش بسیار مؤثری در اصلاح جامعه اسلامی دارد، اما اجرای حد روزه‌خواری نیازمند تحقق شرایط مختلفی از جمله مراجعه به حاکم اسلامی و منجر نشدن

به مفاسد دیگر است. در واقع انواع مواجهه‌ها با موضوع، شامل مطالبه و اعتراض در میان جریان مذهبی، تأکید بر عدم صراحت قانون و پوشش برخوردهای بعضاً نادرست نیروی انتظامی در میان جریان لیبرال، تأکید بر پیامدهای دینی برخورد با روزه‌خواران در میان معتقدان به دین فردی، تخریب حاکمیت دینی و دین توسط جریان اپوزیسیون است.

ابعاد جنگ نرم در زمینه روزه‌خواری در بردارنده القای نارضایتی مردم، ابهام در مورد جرم بودن آن، پوشش برخورد وحشیانه گروه‌های تروریستی با روزه‌خواران و کمپین تظاهر به روزه‌خواری است که در این میان، لزوم توجه به نقش امر به معروف و نهی از منکر در مواجهه با این پدیده، توجه به پیامدهای منفی برخوردهای انتظامی، بسترسازی فرهنگی برای روزه‌داری به جای برخورد با روزه‌خواران، توجه به پیامدهای برجسته کردن روزه‌خواری گروه‌های مرجع و بهره‌گیری مثبت از آن‌ها، تأکید بر روزه‌خواری به عنوان عمل غیرانسانی و خلاف حقوق شهروندی به خوبی احساس می‌شود.

مقدمه

ماه مبارک رمضان، ماهی است که در آن درگاه خداوند متعال باز بوده و بنا بر گفتارهای وارده از معصومین (ع)، ماهی است که در آن شیطان در غل و زنجیر قرار می‌گیرد. در واقع ورود ادعیه، اعمال، روش‌های مختلف تربیتی و حتی روزه‌داری، نمایش و کلاس درسی برای چگونگی انسان بودن و انسان ماندن بر اساس ارزش‌های والای اخلاقی و پرهیز از شکم‌بارگی و هوسرانی است. همچنین عمق اهمیت و ارزش روزه را می‌توان با توجه به آیات قرآن و احادیث اهل بیت (ع) متوجه شد. به عنوان مثال در سوره مبارکه بقره آیه ۸۳ آمده است که «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ»، ای کسانی که ایمان آورده‌اید، روزه بر شما واجب شد، همان‌طور که بر امت‌های پیش از شما واجب شده بود، باشد که تقوی پیشه کنید. در احادیث صادره از معصومین (ع) نیز هشدارهای شدیدی نسبت به افرادی که اقدام به هتک حرمت واجبات الهی همچون روزه‌خواری می‌کنند، داده شده و حتی در یکی از موارد، مولای متقیان علی (ع) فردی را که به صورت علنی روزه‌خواری کرده بود، به ضربه شلاق محکوم کرد. همچنین امام صادق (ع) می‌فرماید: «مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ مُتَعَمِّدًا خَرَجَ مِنَ الْإِيمَانِ»، هر کس یک روز از ماه رمضان را روزه‌خواری کند، از ایمان خارج شده است.

در سال‌های اخیر همواره با شروع ماه مبارک رمضان، مباحث متعدد و مفصلی درباره پدیده روزه‌خواری در فضای عمومی شکل می‌گیرد که از یک سو دغدغه‌مندان و افراد پایبند به احکام اسلامی نگران طبیعی شدن و رواج روزه‌خواری در جامعه هستند و از سوی دیگر، برخورد نیروی انتظامی با متخلفان، زمینه‌ساز فضا سازی

جبهه معارض انقلاب و حتی جریان‌های ضد دینی می‌شود. در این گزارش پس از مروری بر چارچوب‌های شرعی و قانونی روزه‌خواری، تلاش می‌شود تا ابعاد جنگ نرم رسانه‌ای دشمن در این موضوع معرفی شود و در ادامه نیز روش‌ها و رویکردهای مطلوب مواجهه با این پدیده مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

حکم روزه‌خواری در ملأعام

در احکام اسلامی اگر فردی برای بار اول در حال روزه‌خواری مشاهده شده و نزد حاکم شرع برده شود، قاضی دستور می‌دهد تا در ملأعام، ۲۵ تازیانه به وی بزنند. اما اگر چنین فردی بعد از خوردن حد شرعی، برای بار دوم نیز روزه‌خواری کرد، حاکم شرع دستور می‌دهد تا ۲۵ تازیانه دیگر به وی بزنند. حال اگر این فرد باز هم تنبیه نشده و برای مرتبه سوم اقدام به روزه‌خواری کند، حاکم مسلمین دستور قتل او را صادر می‌نماید. مراجع عظام تقلید، فاضل لنکرانی، نوری همدانی، مکارم شیرازی، وحید و صافی نیز در پاسخ به این سؤال که «آیا کسی که از روی عمد و در ملأعام روزه‌خواری کند، تعزیر دارد؟» پاسخ داده‌اند که «افزون بر قضای کفاره، تعزیر نیز دارد که مقدار آن، برای بار اول و دوم ۲۵ تازیانه بوده و به نظر عده‌ای، اندازه‌ای برای آن مشخص نشده و با نظر و تشخیص حاکم تعیین می‌گردد. حال اگر بعد از تعزیر اول و دوم، برای مرتبه سوم روزه‌خواری کند، حکم او قتل است». تعیین تعزیر «قتل» برای روزه‌خواری نشان از آن دارد که شارع نسبت به آن اهتمام ویژه‌ای داشته و قانون نیز به تبعیت از شرع برای این امر مجازات در نظر گرفته است.

احادیث مربوط به روزه خواری در ملأعام

در این زمینه احادیث متعددی وجود دارد که در ادامه به دو مورد از مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود:

سُئِلَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) عَنْ رَجُلٍ شَهِدَ عَلَيْهِ شُهُودٌ أَنَّهُ أَفْطَرَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ قَالَ يُسْأَلُ هَلْ عَلَيْكَ فِي إِفْطَارِكَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ إِثْمٌ فَإِنْ قَالَ لَا فَإِنَّ عَلَى الْإِمَامِ أَنْ يَفْتُلَهُ وَإِنْ قَالَ نَعَمْ فَعَلَى الْإِمَامِ أَنْ يَنْهَكَهُ ضَرْبًا. از امام باقر (ع) درباره مردی سؤال کردند که شهودی علیه او شهادت بدهند که او سه روز در ماه رمضان روزه خود را شکسته است. امام (ع) در جواب فرمودند: باید از او پرسیده شود که آیا در افطار خود در ماه رمضان، گناهی بر تو تعلق می‌گیرد؟ اگر بگوید: خیر، بر عهده امام است که او را بکشد و اگر بگوید: آری، پس امام باید او را به شدت مضروب سازد.

عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ وُجِدَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ وَقَدْ أَفْطَرَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَقَدْ رُفِعَ إِلَى الْإِمَامِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قَالَ يُفْتَلُ فِي الثَّلَاثَةِ. از امام باقر (ع)، از مردی سؤال شد که در ماه رمضان، سه مرتبه به صورت پیاپی روزه خواری کرده است و سه بار نزد امام (حاکم شرع) برده شده است. امام (ع) فرمودند: برای بار سوم، کشته می‌شود.^۲

تظاهر به روزه خواری به چه معنایی است؟

میان یک عمل حرام و تظاهر به آن عمل تفاوت وجود دارد. زمانی که یک فرد بر اثر بیماری توان گرفتن روزه را نداشته باشد، عمل حرامی انجام نداده اما اگر همین فرد در معبر و در انظار عمومی اقدام به خوردن و آشامیدن کند، عمل او تظاهر به روزه خواری است و این تظاهر به معنای آن است که عملی با

۱- ترجمه من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص: ۴۴۹ و الکافی، ج ۴، ص ۱۰۳

۲- الکافی، ج ۴، ص ۱۰۳

قصد آشکار کردن صورت بگیرد که ارتکاب عمل به صورت علنی و در انظار عمومی به معنای آن نیست که کسی شاهد عمل بوده باشد، بلکه قابلیت عمل برای این که در معرض دید دیگران قرار بگیرد، کافی است. به همین دلیل نیز تظاهر به روزه خواری در یک خیابان بدون رفت و آمد نیز جرم محسوب می شود و شاید بتوان شکسته نشدن قبض عمل را حکمت این حکم دانست.

از دیدگاه قوانین جزایی نیز (ماده ۲۱۴ مکرر قانون مجازات عمومی سابق و قوانین جزایی دیگر) مقصود از ارتکاب عمل به صورت علنی، ارتکاب آن در ملاً و منظر عموم است که در این صورت محل ارتکاب از اماکن عمومی یا اماکنی باشد که برای پذیرفتن عموم آماده بوده و مورد استفاده و مراجعه جمعی یا عموم مردم است. از جمله این موارد، بیمارستان ها، درمانگاه ها، سالن های نمایش، سینماها، بوستان ها، کارخانه ها، موزه ها، پایانه های مسافربری، فروشگاه ها، اماکن فرهنگی، اماکن ورزشی، کتابخانه های عمومی، مدارس، دانشگاه ها و مراکز آموزشی و پژوهشی، وسایل نقلیه عمومی (اتوبوس، تاکسی، مترو و...)، مؤسسات و سازمان های دولتی و عمومی و غیره.

اشکال گوناگون روزه خواری

شناخت انواع روزه خواری می تواند به نحوه مواجهه صحیح با آن کمک کند. از این رو در این بخش به معرفی برخی از شایع ترین گونه های روزه خواری در سال های اخیر اشاره می کنیم:

- استفاده شخصی مصرف مواد غذایی در ملاً عام

یکی از رایج ترین گونه های روزه خواری که عمدتاً مورد توجه نیروی انتظامی نیز است اما امکان کنترل آن در همه نقاط وجود ندارد، استفاده شخصی از مواد غذایی و نوشیدنی در اماکن

عمومی است. لذا در مواجهه با این شکل از روزه‌خواری، نقش مردم و نهی از منکر بسیار پررنگ و جدی است.

- روزه‌خواری در اماکن مسافرپذیر

مسافرت و نیز سفر به شهرهای مختلف از جمله کلان‌شهر تهران، کاری معمولی و روزمره است. بر همین اساس بخشی از شهر - به خصوص ترمینال‌ها- به منظور راحتی این مسافرین اختصاص داده شده است. اما آنچه مشاهده می‌شود، رفتاری است از سوی این افراد که بر خود مفروض دانسته‌اند که تمام شهر محل روزه‌خواری است و هرکجا و هرکس تذکری دهد، با او به شدت برخورد نموده و ادله خود را بر مسافر بودن و جواز روزه‌خواری حمل می‌نمایند.

- سرو غذا در رستوران‌ها و مراکز توزیع غذا

معمولاً یکی از اشکال سازمان‌یافته روزه‌خواری، توزیع غذا در اغذیه‌فروشی و آبمیوه‌فروشی‌ها، طبخ‌های و حلیم‌فروشی‌ها و ... است. بنا بر ادعان بعضی از رستوران‌داران و فست‌فودها، مبلغی از سوی اتحادیه و یا دیگر بخشی‌های نظارتی جهت صدور مجوز فعالیت در ماه رمضان اخذ می‌گردد؛ مبلغی که بخشی از رستوران‌داران و فست‌فودها را مجبور به فرار از این مصوبه نموده و از سویی در صورت دریافت این مجوز، تبلیغات گسترده‌ای توسط همان فعالان مشاغل مذکور در اطراف مغازه ایجاد شده و کسب و کار را به دنبال دارد.

- سیگار کشیدن در معابر و اماکن عمومی

استعمال دخانیات طبق فتوای اکثریت علما - بنا بر احتیاط واجب - روزه را باطل می‌کند. به همین دلیل سیگار کشیدن در روزهای ماه مبارک رمضان در اماکن عمومی عمل حرام بوده و اگر فردی در کوچه و خیابان قبل از اذان مغرب، انواع دخانیات

استعمال کند، جرم مشهود محسوب شده و مطابق با قانون، مأمورین موظف هستند تا با او برخورد کنند.

- روزه خواری در خودرو

انجام فعل حرام در معابر و انظار عمومی جرم تلقی می‌شود. حتی اگر خودرو نیز حریم خصوصی تلقی شود، باز هم تظاهر به روزه خواری (خوردن، آشامیدن، استعمال دخانیات و...) در خودرو شامل این حکم می‌شود، چراکه قانون‌گذار با آوردن عبارت «در انظار عمومی و معابر»، در حقیقت خودرو را تحت شمول این حکم درآورده است. در این‌گونه موارد ضابطان قضایی می‌توانند با مرتکبین این جرم برخورد داشته باشند.

- آب سردکن های عمومی

در سال‌های گذشته با دستور نیروی انتظامی، در آستانه ماه مبارک رمضان، آب سردکن‌ها و آب‌خوری‌های عمومی قطع می‌شد که این اقدام با انتقادات جدی مواجه شد. با توجه به گرمای شدید هوا در فصل تابستان و نیاز فوری افراد به آب آشامیدنی در شرایط گرم‌زدگی این نوع از برخورد با روزه‌خواری تقریباً حذف شده است.

- شنا کردن در استخر و دریا

طبق فتوای تمامی مراجع تقلید، فروردن سر در آب مبطل روزه بوده و از این‌رو فعالیت مجموعه‌هایی مانند استخر و مناطق حفاظت شده در سواحل دریا مستلزم روزه‌خواری است.

- روزه خواری افراد غیرمسلمان و یا ادعای غیرمسلمان بودن

روزه‌خواری و دراصل خوردن روزه برای کسی که بر او روزه گرفتن واجب باشد، حرام است. اما برای کسی که این عمل بر او واجب نیست، جرم روزه‌خواری نیز مطرح نمی‌باشد. اما فرد غیرمسلمان

نمی‌تواند در ملاءعام تظاهر به روزه‌خواری کند. در واقع با صراحت ماده ۳ قانون مجازات اسلامی که بیان می‌کند: «قوانین جزایی دربارهٔ کلیه کسانی که در قلمرو حاکمیت زمینی، دریایی و هوایی جمهوری اسلامی ایران مرتکب جرم شوند، اعمال می‌شود». پس ماده ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی مشمول افراد غیرمسلمان نیز شده و این افراد مجاز به روزه‌خواری در ملاءعام نیستند.

اجرای حد روزه‌خواری

با توجه به این‌که روزه‌خواری در احکام اسلامی و متن قانون، دارای حد دانسته شده، برای بسیاری از افراد این سؤال پیش می‌آید که چرا این قانون و حکم الهی در جامعه اجرا نمی‌شود؛ آن‌چنان‌که پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «اجرای یکی از حدود از چهل شبانه‌روز بارش باران بهتر است»^۱. هرچند که اجرای حدود الهی نقش بسیار مؤثری در اصلاح جامعه اسلامی دارد، اما اسلام هرگز تنها بر اجرای حدود در جامعه تأکید نکرده، بلکه وظیفه حکومت‌ها را حل اساسی و ریشه‌ای مجموعه عواملی که منجر به این مفاسد می‌شوند، قرار داده است. بر این اساس تا زمانی که فقر، بیکاری، مشکلات اجتماعی، اقتصادی و ... گریبانگیر مردم باشد، اجرای حدود به تنهایی برای اصلاح جامعه از مفاسد کافی نمی‌باشد. از سوی دیگر اجرای برخی از حدود ممکن است در شرایط خاصی از نظر بازتاب در افکار عمومی چندان مطلوب نباشد. به همین جهت در برخی موارد ممکن است حکم به نحو دیگری اجرا گردد و یا موقتاً اجرا نگردد. همچنین تعزیر شخص روزه‌خوار - که در مکان عمومی روزه‌خواری می‌کند - در مراحل مختلف، مشروط به مراجعه به حاکم اسلامی است و کسی حق ندارد به تنهایی روزه‌خواری را مجازات کند. حال اگر کسی روزه‌خواری را نزد حاکم

۱- وسائل الشیعه، ج ۱۸، کتاب الحدود، ص ۳۰۸

شرع نبرده و یا از او شکایت نکنند و حکم روزه خواری توسط حاکم تشخیص داده نشود، حکم و تعزیر روزه خوار اجرا نمی‌شود.

آیا برخورد با روزه خواران قانونی است؟

در سال‌های گذشته بحث‌های مفصلی درباره قانونی بودن یا نبودن برخورد با روزه‌خواری در ملأعام در فضای رسانه‌ای شکل گرفت که در این میان دو گروه موافق و مخالف قانونی بودن برخورد با روزه‌خواران به طرح دیدگاه‌های خود پرداختند. حال با توجه به اهمیت این مباحثه علمی و حقوقی، دیدگاه‌های این دو گروه به شکل مختصر مورد اشاره قرار می‌گیرد.

الف. موافقان قانونی بودن برخورد با روزه‌خواران

این گروه مدعی می‌شوند که در قانون مجازات اسلامی عنوان مجرمانه بودن عمل «روزه‌خواری» وجود ندارد، اما بر طبق ماده ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی این عمل جرم محسوب می‌شود. در واقع «هرکس علناً در انظار عمومی و معابر شهری، تظاهر به عمل حرامی نماید، علاوه بر کیفر عمل، به حبس از ده روز تا دو ماه یا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می‌گردد و در صورتی که مرتکب عملی شود که نفس آن عمل دارای کیفر نباشد اما عفت عمومی را جریحه‌دار کند، تنها به حبس از ده روز تا دو ماه یا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد». این گروه با استناد به این بند از قانون مجازات اسلامی این‌گونه نتیجه می‌گیرند که با توجه به اینکه روزه‌خواری عمدی همواره به عنوان یک عمل حرام در دین اسلام مورد توجه قرار گرفته و طبق قانون کشور اسلامی ایران اگر یک عمل حرام جنبه علنی به خود بگیرد، برای آن مجازات تعیین می‌شود، پس توجیه برخورد با فرد روزه‌خوار را می‌توان در این حوزه مورد بحث و بررسی قرار داد.

ب. مخالفان قانونی بودن برخورد با روزه‌خواران

این گروه استناد گروه دیگر را به ماده ۶۳۸ قانون مجازات را اشتباه دانسته و مدعی می‌شوند که با تدقیق در اصل ماده، این معنا به دست می‌آید که در بخش اول منظور قانون‌گذار اعمالی است که ارتکاب آن نه تنها گناه و حرام است، بلکه جرم نیز شمرده شده و قانون برای آن مجازات تعیین کرده است؛ بنابراین مرتکب این اعمال علاوه بر کیفری که قانون برای او تعیین کرده به مجازات منظور شده در این ماده نیز محکوم خواهد شد. پس یقیناً روزه‌خواری در اماکن عمومی با توضیحات فوق از شمول این بخش از ماده ۶۳۸ خارج است؛ چراکه طبق قانون مجازات اسلامی روزه‌خواری در زمره جرائم نیامده تا تظاهر به آن از مصادیق این بخش از ماده باشد. در بخش دوم این ماده نیز منظور قانون‌گذار اعمالی است که ارتکاب آن صرفاً گناه و حرام است و طبق قانون جرم نیست، اما از طرفی این اعمال طبق تعبیر قانون، عفت عمومی را جریحه‌دار می‌نماید. لذا بدیهی است که اگر عملی طبق قانون صراحتاً منع نشده و برای آن مجازاتی تعیین نشده باشد و از سویی دیگر عفت عمومی را نیز جریحه‌دار نکند، نباید ممنوع باشد. برای پذیرش اینکه عفت عمومی را جریحه‌دار می‌کند یا خیر، نمی‌توان به عرف زمان و مکان نیز بی‌اعتنا بود.

مواجهه جریان‌های سیاسی و فرهنگی با روزه‌خواری

تجربه سال‌های گذشته نشان می‌دهد که جریان‌های دغدغه‌مند و مذهبی و رسانه‌های متبوع آن، در مواجهه با این پدیده، عمدتاً به انتشار گزارش‌هایی درباره رواج و گسترش روزه‌خواری در جامعه مبادرت ورزیده و مطالبه و اعتراض جریان‌های مذهبی در برخورد با خاطیان را پوشش می‌دهند. جریان‌های سیاسی و فرهنگی نزدیک به اصلاح‌طلبان و لیبرالیسم نیز بیشتر

به پوشش رسانه‌ای و نقد ضمنی برخوردهای نیروی انتظامی پرداخته و بر عدم صراحت قانون در برخورد با روزه‌خواران تأکید دارند. این جریان سعی می‌کند تا از برخورد نیروی انتظامی با روزه‌خواران نیز استفاده گفتمانی و تبلیغاتی خود را داشته باشد. در واقع تلاش می‌کنند تا این برخورد نیروی انتظامی را نیز در کنار موضوعاتی مانند گشت ارشاد و جمع‌آوری گیرنده‌های ماهواره‌ای مطرح کرده و آن را مصداقی دیگر از ورود در زندگی خصوصی مردم به شمار بیاورند.

در میانه این دو جریان نیز دین‌داران و دغدغه‌مندانی وجود دارند که معتقدند که برخورد انتظامی و قهری نتایج نامناسبی به همراه دارد. در واقع معتقدان به رویکرد دین‌فردی بر پیامدهای دینی برخورد با روزه‌خواران تأکید دارند که موجب دین‌گریزی می‌شود. در انتهای طیف نیز جریان ضد حاکمیت دینی و جریان ضد دین‌قرار می‌گیرند که این‌ها تلاش می‌کنند تا با غیرانسانی‌نشان دادن برخوردهای نیروی انتظامی، حاکمیت دینی را تخریب کرده و حتی پای خود را فراتر بگذارند و به تخریب فریضه روزه و پیامدهای پزشکی آن بپردازند.

جنگ نرم رسانه‌ای در زمینه روزه‌خواری

رسانه‌های بیگانه و شخصیت‌های رسانه‌ای جبهه معارض با انتشار تصاویر برخورد ناجا با روزه‌خواران دو موضوع را القا می‌کردند: اول اینکه مردم از این برخورد راضی نیستند و دوم آنکه در خصوص جرم بودن روزه‌خواری در ملأعام، ابهام وجود دارد. به عنوان مثال «دویچه وله» در گزارشی می‌نویسد: «با آغاز طرح برخورد با تظاهر به روزه‌خواری از سوی پلیس امنیت در ایران، مخالفت‌های بسیاری از سوی کاربران در شبکه‌های اجتماعی صورت گرفته است. در واقع مخالفان این طرح به فقدان قانون مشخصی برای برخورد از سوی پلیس انتقاد دارند».

در واقع ابهام‌زایی رسانه‌های بیگانه در حالی انجام می‌شود که مردم جامعه با حرمت‌شکنی در این ماه مخالف بوده و از مشاهده چنین صحنه‌ای منزجر می‌شوند و مخالفانی که رسانه‌های بیگانه به آن استناد می‌کنند، همان تعداد فعالان شبکه‌های اجتماعی هستند، نه عموم مردم. ضمن آنکه بخش زیادی از فعالان شبکه‌های اجتماعی نیز منتقد چنین موضوعی (برخورد با حرمت‌شکنان) نیستند، بلکه تعدادی از آن‌ها مخالفت می‌کنند که تعداد کل آن‌ها به نسبت جمعیت ایران، یقیناً عدد ناچیزی خواهد بود.

نکته دیگری که از سوی رسانه‌های بیگانه القا می‌شود، ابهام قانونی در خصوص جرم بودن روزه‌خواری در ملأعام است و این در حالی است که ارتکاب به این عمل چه به لحاظ فقهی و چه به لحاظ قانونی تعریف شده و همچنین مستوجب مجازات سنگینی است. در واقع جریان لیبرال داخلی و خارج نشین از موضوع برخورد با روزه‌خواری برای نفی حاکمیت دینی و اصل دین بهره می‌گیرند.

البته هم‌زمان با پوشش برخورد با روزه‌خواری در ایران، اقدامات گروه‌های تروریستی و افراطی در برخورد وحشیانه با روزه‌خواران به شدت مورد علاقه این جریان‌ها قرار می‌گیرد. به عنوان مثال خبر به صلیب کشیدن یک کودک سوری در مناطق تحت کنترل داعش در سال گذشته، به صورت گسترده‌ای در رسانه‌های جبهه معارض انعکاس یافت. در واقع جبهه معارض با انعکاس گسترده این قبیل خبرها، تلاش می‌کنند تا به شکل ضمنی برخورد با روزه‌خواری در ایران را نیز دنباله همان جریان افراطی معرفی کنند و احساسات انسانی را علیه آن تحریک نمایند. اقدام دیگری که سال گذشته توسط این جریان مورد استفاده قرار گرفت، شایعه‌سازی و بزرگ‌نمایی در زمینه برخوردهای نیروی انتظامی با روزه‌خواران است. چیزی که سال گذشته در مورد شلاق زدن ۵۰ روزه‌خوار در ملأعام و شلاق زدن یکی از پیروان اقلیت‌های دینی روی داد که بعدها توسط مقامات مسئول، کاملاً تکذیب شد.

کمپین تظاهر به روزه خواری در ماه رمضان

سال گذشته در فضای مجازی کمپینی تحت عنوان تظاهر به روزه خواری راه افتاد که اگرچه با استقبال چندانی مواجه نشد، اما از جهاتی ارزش تحلیلی فراوانی دارد. این کمپین هم‌راستا با کمپین موسوم به آزادی‌های پنهانی تشکیل شده بود و از مردم می‌خواست تا عکس‌های روزه خواری خود را در ماه مبارک رمضان منتشر کنند. استقبال کم مردم از این کمپین، دلایل مختلفی می‌تواند داشته باشد، اما برخی معتقدند که جایگاه خاص و غیر قابل انکار روزه در فرهنگ دینی جامعه یکی از دلایل آن است. برخی از شبکه‌های تلویزیونی نیز با بزرگنمایی ابعاد این کمپین، تلاش کردند تا القاء کنند که فضای اعتراضی شدیدی علیه برخورد نیروی انتظامی با روزه خواری شکل گرفته است.

تظاهر به روزه خواری برخلاف تظاهر به بدحجابی و یا خوانندگی زنان و ... در ذهنیت عمومی بیشتر از آنکه مخالفت با نظام اسلامی تعبیر شود، تعبیر به ضدیت با دین می‌شود. در واقع جریان روزه خواری عمدتاً توسط جریان‌های ضد دین و بی‌خدایان صورت می‌گیرد و برخلاف جریان تظاهر به بدحجابی که موافقانی در میان جریان سکولار و لیبرال نیز دارد، جریان ضد دین و بی‌خدایان عمدتاً تلاش می‌کند تا با به زیر سؤال بردن علمی دلایل روزه‌داری، انتشار عکس‌های شلاق زدن روزه‌خواران، برخوردهای شدید و نادرست نیروی انتظامی با مردم، کم‌ارزش تلقی کردن روزه خواری، القای عدم تناسب مجازات با نوع عمل و بی‌توجهی به سایر جرم‌های صورت گرفته در اجتماع، به ترویج روزه خواری بپردازد.

نقش مردم در برخورد با پدیدهٔ روزه‌خواری

متأسفانه این تصور در میان دغدغه‌مندان به این صورت شکل گرفته که مسئولیت اجرای احکام اسلامی و حفظ فضای اسلامی جامعه صرفاً بر عهده مسئولین، نیروهای نظامی و انتظامی است و نقش امریبه‌معروف و نهی از منکر تقریباً نادیده انگاشته می‌شود؛ به عبارت دیگر جامعه مذهبی کشور بیشتر به این سمت حرکت کرده که تمایل دارد تا جریان اصلاح و تحول فضای عمومی جامعه، صرفاً از بالا به پایین صورت گیرد و در چنین شرایطی است که پیامدهای منفی برخوردهای انتظامی و عمق تأثیرگذاری راه‌حل‌های جایگزین، نادیده گرفته می‌شود. در صورتی که رعایت شعائر اسلامی امری ضروری و حیاتی برای هر جامعه اسلامی است، اما تمرکز صرف بر آن می‌تواند به نابودی کامل دیانت در جامعه منتهی شود. حجم مطالبه‌گری جریان مذهبی در زمینه‌هایی مانند برخورد با روزه‌خواران، باید به سمت ترویج روزه‌داری و درون‌سازی ارزش‌های مربوطه حرکت کند که بهترین و مناسب‌ترین راهکار برای ریشه‌کن کردن این ناهنجاری اجتماعی را می‌توان "بسترسازی فرهنگی" دانست. در واقع محترم دانستن ماه مبارک رمضان و رعایت حرمت روزه‌داران باید به وسیله مدارس و رسانه‌ها در کودکان و نوجوانان نهادینه شود تا در بزرگسالی این‌ها، جامعه شاهد رفتارهایی که از جهت غفلت و بی‌توجهی سبب حرمت‌شکنی ماه مبارک رمضان می‌شود، نباشد. آموزش و همگانی کردن فرهنگ احترام به ماه مبارک رمضان در رسانه‌های جمعی باید هرچه سریع‌تر شدت بگیرد. امر به روزه‌داری در ماه مبارک رمضان از دستورات صریح خداوند در قرآن می‌باشد که بر تمام مسلمین روزه ماه مبارک رمضان را واجب کرده است.

روزه خواری توسط شخصیت‌های شناخته شده و محبوب

افراد برای شکل دادن به باورها و عقاید خود و همچنین برای چگونگی عملکردهای خود در عرصه‌های مختلف، خود را با گروه‌هایی متشکل از افرادی که عقاید و عملکرد آن‌ها را نمونه می‌پندارند، مقایسه می‌کنند و از این طریق به ترسیم هویت خود می‌پردازند. در واقع این گروه‌های مورد مراجعه که از آن‌ها پیروی می‌شود، گروه‌های مرجع نامیده می‌شوند. در تمام جوامع، ورزشکاران، هنرمندان و شخصیت‌های رسانه‌ای جزء مهم‌ترین گروه‌های مرجع هستند که می‌توانند نقش مهمی در هدایت افکار عمومی و یا فرهنگ‌سازی درباره یک موضوع داشته باشند.

در سال‌های گذشته اجرای روزه خواری برخی از فوتبالیست‌های بسیار محبوب و هنرمندان شناخته شده سینما، با ژتاب گسترده‌ای در فضای رسانه‌ای کشور داشت که برخی از رسانه‌های دغدغه‌مند تلاش کردند تا با تقبیح این موضوع، مانع استمرار این جریان شوند، اما به این موضوع توجه نداشتند که این افراد جزء گروه‌های مرجع جامعه بوده و رسانه‌ای کردن و تأکید بر روی آن‌ها، صرفاً موجب طبیعی‌سازی این اقدام قبیح شده و تأثیر کاملاً معکوس دارد. البته باید دقت داشت که بی‌توجهی به این موضوع نیز می‌تواند پیامدهای بدی به همراه داشته باشد. در هر حال موضوع از ظرافت خاصی برخوردار است که فعالان رسانه‌ای باید به آن دقت ویژه‌ای داشته باشند و نباید اجازه دهند که انگیزه‌های شبه سیاسی موجب قبح‌شکنی از این عمل حرام شود. البته نقش مثبت گروه‌های مرجع در تبلیغ روزه‌داری را نیز نمی‌توان انکار کرد و باید دست‌اندرکاران رسانه از این موضوع نهایت بهره‌گیری را داشته باشند.

روزه خواری به عنوان عمل غیرانسانی

پدیده روزه خواری در ملأعام را می‌توان از بعد دینی و یا قانونی مورد نقد قرار داد، اما تلاش‌هایی برای نقد آن در چارچوب انسانی و شهروندی نیز صورت گرفته است. در واقع فارغ از اینکه روزه خواری در انظار عمومی عملی غیرشرعی و غیرقانونی است، از این جهت که موجب رنجش خاطر و آزار و اذیت دیگر شهروندان می‌شود، می‌تواند مورد نقد قرار گیرد. در واقع اگر ماه رمضان را نمادی از هویت دینی جامعه بدانیم، روزه خواری در ملأعام این هویت را خدشه‌دار خواهد کرد. حتی اگر نخواهیم بحث و تظاهر به روزه خواری را از جهت ابعاد معنوی آن بررسی کنیم، باز هم این عمل نوعی هنجارشکنی و نافرمانی مدنی محسوب می‌شود و هیچ تفاوتی با سایر اعمال -که بسیاری از آن‌ها حتی جرم هم نیستند، مانند ریختن زباله در خیابان- ندارد؛ به عبارت دیگر یکی از راهکارهای مناسب و راهگشا در برخورد با روزه خواری -که پیامدهای فرهنگی و سیاسی کمتری نیز به همراه خواهد داشت- بردن موضوع در فضای انسانی و شهروندی است.

از سوی دیگر برخورد با پدیده روزه خواری از آن جهت که با موضوع دین و دین‌داری پیوند وثیقی دارد، باید در چارچوب تربیت دینی صورت گیرد و همچنین هدف نهایی آن نیز باید ایجاد یک نوع تحول روحی و درونی در فرد باشد و نه صرف پایبندی از روی ترس و اجبار. ضابطان قانون و ناهیان از منکر باید توجه داشته باشند که لزوماً روزه خواری به معنای بی‌دینی نیست، بلکه احتمال آنکه فرد به دلیل عذر شرعی و یا ناآگاهی، اقدام به روزه خواری کرده باشد، بسیار زیاد است. حتی احتمال ارتکاب این عمل بر اثر ناخودآگاه و غیرعمدی بودن بسیار زیاد بوده و اثبات این جرم تنها بر حسب ظاهر، بسیار سخت است. حتی بسیار محتمل است که فرد در شرایطی که اقدام به عمل روزه خواری می‌کند، به دلایل مختلفی از جمله تبلیغات سیاسی ضد دین،

به شکل موقت حال خوش معنوی نداشته باشد و تذکر و برخورد قانونی با او به تشدید دین‌گریزی و حتی عناد او با دین بینجامد. لذا توضیح علت ممنوعیت روزه‌خواری از جهت انسانی می‌تواند به کاهش پیامدهای این تذکر قانونی و شرعی منتج شود.

روزه‌خواری در دیگر کشورهای مسلمان

روزه‌یکی از نقاط اشتراک تمامی کشورهای اسلامی است که برخورد بسیاری از کشورهای اسلامی با این موضوع، می‌تواند به نوعی برای کشور ما نیز الهام‌بخش باشد. در اکثر کشورهای اسلامی برای برخورد با روزه‌خواران، قانون خاصی تصویب نشده و برخورد این کشورها با روزه یک نوع برخورد فرهنگی است؛ به گونه‌ای که اکثریت مردم این کشورها، ماه رمضان را به مثابه یک آیین دینی گرامی داشته و بدون فشار قانونی، حرمت و احترام این ماه مبارک را حفظ می‌کنند.

به عنوان مثال در کشور مالزی که تنها ۶۰ درصد آن را مسلمانان تشکیل داده و در جذب توریست نیز بسیار موفق عمل کرده‌اند، در ایام ماه مبارک رمضان مشاهده می‌شود که رستوران‌های این شهر -که در روزهای عادی تا پاسی از شب مشغول به کار بوده و مشتریان در چندین نوبت غذا صرف می‌کنند- خالی از جمعیت می‌شود و این صحنه تفاوت ماه مبارک رمضان را با سایر ماه‌های سال در این کشور، نمود عینی می‌دهد و هر بیننده‌ای که در ماه‌های گذشته این رستوران‌ها را مشاهده کرده باشد، تفاوت فعال و غیرفعال بودن رستوران‌ها را تا زمان افطار کاملاً احساس می‌کند.

جمع بندی و نتیجه گیری

روزه خواری در ملأعام پدیده‌ای است که در سال‌های اخیر به خصوص با قرار گرفتن ماه مبارک رمضان در فصل تابستان، افزایش چشم‌گیری داشته که برخورد با آن امری ضروری است و نیازمند تأمل در ویژگی‌ها و ابعاد آن و بهره‌گیری از اصول تربیت اسلامی می‌باشد که این مسئله به خصوص با افزایش فضاسازی‌های جبهه معارض و جریان‌های لیبرال داخل کشور، اهمیت بیشتری یافته است. در واقع ابهامات حقوقی‌ای درباره این موضوع وجود دارد که زمینه‌ساز سوءاستفاده جریان‌های معارض شده است. از سوی دیگر رویکرد فعلی در برخورد با روزه خواری تا حدود زیادی با مشکل مواجه شده است که باید بیشتر به سمت برخوردهای فرهنگی و رسانه‌ای حرکت کند و همچنین برخورد انتظامی و از بالا به پایین، اگرچه در موارد بسیاری ضروری است، اما قطعاً راه حل قطعی آن نیست.

راهکارها

- « تلاش‌های حقوقی برای تبیین بیشتر حجیت قانونی برخورد با روزه‌خواران؛
- « تبیین اهداف فضاسازی دشمن در زمینه روزه خواری؛
- « تأکید بر نقش جامعه مؤمنین و امر به معروف و نهی از منکر در برخورد با روزه‌خواران به جای برخورد انتظامی؛
- « ارتقاء مهارتی و شناختی نیروهای انتظامی در برخورد صحیح مبتنی بر تربیت اسلامی با روزه‌خواران؛
- « لزوم برخورد غیررسانه‌ای با ستاره‌ها و شخصیت‌های روزه‌خوار و بهره‌گیری از آنان در جهت تبلیغ روزه خواری؛
- « - طرح روزه خواری به عنوان یک عمل غیرانسانی و ضد حقوق شهروندی.

مرکز مطالعات آموزشی
تربیت استعدادهای

دانشگاه شهید بهبهانی
۱۳۶۵